УДК 638.132

РІЗНОСТОРОННІ ВЛАСТИВОСТІ ФАЦЕЛІЇ – ЗАПОРУКА ДЛЯ ЇЇ ПОШИРЕННЯ

Антипова Л. К., д-р с.-г. наук , професор
Гула Д. М., Дмитрієва А. В., здобувачі вищої освіти
Миколаївський національний аграрний університет

Фацелія, однорічна рослина сімейства Водолистникових, є гарною декоративною культурою, здатною поліпшити вигляд клумби або алеї, бо вона рясно та довго квітне. Повітря насичується запахом цієї духмяної рослини. Її охоче відвідують комахи-запилювачі та бджоли. Посадка фацелії, як сидерата, економічно вигідна і обґрунтована. За розміщення її у сівозміні істотно поліпшуються показники родючості ґрунту, він повертається до екологічно чистого стану. Вона формує гарні сходи від снігу і до снігу, починаючи з березня і закінчуючи жовтнем, отже посів її можна проводити під зиму.

Фацелія не вимагає застосування високовартісних добрив і придбання спеціальних інсектицидів, вважається невимогливою до умов при вирощуванні. Ця рослина характеризується скоростиглістю, високою схожістю. Її легко розмножувати, бо вона ще й швидко росте. Водночас у початковий період росту треба її полити та провести розпушування. Такі унікальні властивості та універсальні напрямки використання роблять фацелію незамінною в практиці [1, 2].

Волога рослині потрібна тільки на етапі проростання насіння. Але навіть якщо не поливати фацелію в цей період, вона все одно проросте. Є ще одна важлива якість описуваного сидерата – його холодостійкість. Саме тому сидерат сіють під зиму. Водночас ґрунт повинен бути не зовсім промерзлим.

Висівати фацелію пижмолисту (*Phacelia tanacetifolia)* найкраще після просапних культур. Вона добре сусідить із такими культурами як горох, соняшник, кукурудза, люцерна.

Фацелія практично росте на різних типах ґрунтів, але найвища нектаропродуктивність зафіксована на добре удобрених перегноєм, зволожених ґрунтах з високим умістом гумусу.

Після оранки (на глибину 25 см) ґрунт весною боронують у 2 сліди, а потім культивують на глибину 7-8 см. Обов’язковим є перед- і післяпосівне прикочування посіву. Вирівнювання ґрунту має позитивний вплив на якість сівби та збирання [1].

Серед сортів, внесених до Реєстру [4], варто звернути увагу на сорт фацелії Аліна – універсальний сорт, який може використовуватися не тільки як медонос, але і може виступати як сидерат або бути кормовим сортом. Доцільною є рання сівба, сорт досить витривалий і невибагливий до умов вирощування.

Сорт «Бало» відносять до медоносно-кормових культур. Урожайність сухої речовини у середньому складає 36,6 ц/га, а насіння – 4 ц/га. Напрям використання сорту фацелії «Гіфа» – сидерат. Урожайність зеленої маси – 20,0 т/га, а насіння – 0,54 т/га [2, 3].

За даними трирічного випробування фацелії пижмолистої сорту Аліна затверджені такі показники продуктивності сорту: цукрова – 594 кг/га, пилкова – 522 кг/га, насіннєва – 5,4 ц/га, зеленої маси – 405 ц/га (показники продуктивності вищі за зарубіжні аналоги на 20-22%). Економічна ефективність вирощування цього сорту виражається в покращенні кормової бази бджільництва, отриманні прибутку від реалізації насіння в розмірі 6,0 тис. грн (в цінах 2010 р.) на один гектар її посівної площі. Рівень рентабельності – 132% [5].

Сорт фацелії Бало – медоносно-кормова культура. Урожайність сухої речовини коливається в межах 36-37 ц/га. Урожайність насіння до 4 ц/га. Висота рослини – у межах 71 см. Облистяність становить 62%. Днів до достигання – 58. Зона вирощування – Лісостеп [3].

Сорт Зоряна. Урожайність зеленої маси – 300 ц/га, а насіння – до 6 ц/га. Зона вирощування – Степ, Лісостеп, Полісся.

Засівати фацелію краще восени перед початком зими. Це забезпечить насичення ґрунту до весни для посадки інших культур, а також зменшиться ризик розвитку водної ерозії ґрунту. Фацелія не боїться заморозків – ні весняних, ні осінніх, витримує до мінус 9°С.

Зелена маса рослини швидко розкладається, та активно збагачує ґрунт післяукісними рештками, тобто органічною речовиною. Крім іншого, посадка фацелії забезпечує захист ґрунту від осушення.

Існує декілька способів сівби фацелії: широкорядно (міжряддя – 45 см, норма висіву 6-8 кг/га), стрічковим (міжряддя 15 см, норма висіву – 15-20 кг/га) та звичайним рядковим способом, коли медонос можна висівати у міжряддях молодого саду. Глибина загортання насіння 2-3 см.

Через тиждень після посадки сидерати, зазвичай, зрізають і мульчують ними ґрунт. Оптимальний варіант – вирощувати рослину на одному місці упродовж тривалого часу. Тоді ґрунт буде дуже родючим. Насіння фацелії зберігає схожість 2 роки [6].

За оптимального мінерального удобрення, застосування широкорядних способів сівби поліпшуються умови фотосинтезу, підвищується нектаропродуктивність рослини. Так, за даними А.Н. Бурмістрова (1975), нектароноси виділяють більше нектару на 18%, якщо вносять азотні добрива, на 55% – якщо фосфорні, на 50% – якщо калійні, повних мінеральних добрив – на 64% порівняно із неудобреними ділянками.

За широкорядного способу та висоти рослин 30 см, перш ніж зімкнуться рядки, бажано розпушити міжряддя культиватором або обробити гербіцидами. Внаслідок таких заходів рослина буде довше квітувати, добре кущитиметься та й урожай насіння буде значно вищий.

До другого періоду цвітіння фацелію можна використовувати на зелену масу та силос, її добре спасує худоба. Фацелія – добрий сидерат, на зелене добриво її приорюють у середині – кінці цвітіння, що можна прирівняти до 20 т гною на 1 га. Коли фацелія відцвіла, вона придатна не лише на насіння, її стебла згодовують козам, баранам та вівцям [3]

Фацелія є дуже стійкою до будь-яких захворювань та шкідливих комах, а також вона може захистити від них і ті рослини, які вирощуються неподалік. З метою профілактики ураження овочевих культур різними хворобами і шкідливими комахами, рекомендується її висівати в міжряддях цих культур [1]. Вона відлякує шкідників.

На насіння фацелію збирають прямим комбайнуванням чи роздільним способом, коли зріле насіння на 2/3 довжини завитка суцвіття стає бурим, тобто майже у фазі побуріння нижніх коробочок, що практично збігається з кінцем цвітіння. ЇЇ скошують уранці, щоб не висипалося насіння, а через 4–5 днів, коли біомаса висохне, підбирають, обмолочують комбайном і чистять. Висота зрізу 15-20 см. Для підбору валків і обмолоту фацелії використовують комбайни Сампо 500, Єнісей 950 тощо [3].

Отже, в Україні фацелію вирощують як декоративну культуру в ландшафтному дизайні, неперевершений медонос для поліпшення кормової бази бджільництва, а також перспективний сидерат для підвищення родючості ґрунту. Враховуючи різноманітне призначення фацелії, вона повинна бути більш поширеною культурою в агроекосистемах України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фацелія, посадка і догляд у відкритому грунті. URL : https://text.ru/rd/aHR0cHM6Ly9jaWthdmlua2Eua3IudWEvNjU2LWZhY2VsaWphLXBvc2Fka2EtaS1kb2dsamFkLXUtdmlka3JpdG9tdS1ncnVudGkuaHRtbA%3D%3D

2. Лариса Степанушко. Насіння фацелії потребує особливих умов зберігання через високий відсоток домішок. URL : https://agrotimes.ua/agronomiya/nasinnya-faczeliyi-potrebuye-osoblyvyh-umov-zberigannya-cherez-vysokyj-vidsotok-domishok/

3. URL: http://sort.sops.gov.ua/taxon/view/161

4. Державний реєстр сортів рослин придатних для поширення в Україні на 2021 р. Київ, 2021. 250 с.

5. Шамро М. О., Кулинич І. М. Сорт фацелії Аліна. URL : http://confer.uiesr.sops.gov.ua/kiev2012/paper/viewFile/9728/4556

6. Інтернет джерело «Аграрії разом». URL : https://agrarii-razom.com.ua/plants/faceliya-pijmolista